

PRO HUNGARICA
COMMUNITATE

Nemzeti közösségek parlamentari képviseletének lehetőségei Szlovákiában

www.prohuncom.sk

Nemzeti közösségek parlamenti képviselésének lehetőségei Szlovákiában

A Szlovák Köztársaság politikai berendezkedésének egyik, a közbeszédben ritkán emlegetett, mégis évtizedek óta megoldatlan strukturális feszültsége az a mély ellentmondás, amely a lakosság közel egyötödét kitevő nemzeti kisebbségek demográfiai súlya és a törvényhozásban való intézményesített jelenlétük hiánya között feszül. Míg a közép-európai régió államaiban és a balkáni országokban a nemzeti közösségek parlamenti participációjának biztosítása mára inkább alapvető szabálynak, semmint kivételnek számít, addig a jelenlegi szlovák választási rendszer – amelyet alapjaiban határoz meg az alkotmányos szintre emelt egyetlen országos választókerület – szisztematikusan akadályozza e csoportok hatékony képviselését. Ez a kirekesztő jelleg nem csupán elvi kérdés, hanem egy súlyos demokratikus deficit forrása is, hiszen a szlovákiai választásokat hagyományosan rendkívül magas, általában tizenöt százalék körüli, de esetenként akár a huszonöt százalékot is meghaladó elveszett szavazatarány jellemzi, ami azt jelenti, hogy a választói akarat jelentős része mandátum nélkül marad a Nemzeti Tanácsban. Ebben a folyamatban a legnagyobb lélekszámú közösség, a magyar közösség voksainak megoszlása és a bejutási küszöb alatti eredményei döntő szerepet játszanak, rámutatva arra a rendszerszintű anomáliára, amely szerint egy etnikai pártnak a korlátozott választói bázisa miatt aránytalanul magas belső mozgósítást kell elérnie az ötszázalékos küszöb teljesítéséhez a többi párthoz képest. Jelen tanulmány célja olyan konkrét, a nemzetközi gyakorlatban már bizonyított modellek – így a természetes mandátum, a szószólói intézmény vagy a regionális mentőöv – szlovákiai adaptációs lehetőségeinek vizsgálata, amelyek alkalmasak lennének a politikai pluralizmus és a kisebbségi közösségek társadalmi integrációjának elősegítésére.

1. A KÉPVISELETI DEMOKRÁCIA DEFICITJE ÉS A SZLOVÁKIAI ÁLLAPOTOK

Szlovákia lakosságának közel 20%-a vallja magát valamely nemzeti kisebbséghez tartozónak, vagy ápol ilyen jellegű kulturális és nyelvi gyökereket. E jelentős népességszám ellenére a Szlovák Köztársaság jelenlegi választási rendszere nem tartalmaz olyan speciális részvételi mechanizmust, amely garantálná a nemzeti kisebbségek közösségeinek jelenlétét a törvényhozásban, ami a közép-európai térségben, a Balkánon, de akár az Európai Unióban is inkább szabálynak, mintsem kivételnek számít.

A szlovák választási rendszert – amelyet jelenleg a 180/2014-es számú törvény szabályoz – hagyományosan rendkívül magas elveszett szavazatarány jellemzi. Az elmúlt öt parlamenti választás során a mandátumot nem eredményező voksok aránya átlagosan megközelítette a 20%-ot, de volt olyan év is, amikor a szavazatok több mint egynegyede¹ veszett el. Ez a jelenség súlyos demokratikus deficitet eredményez, mivel a parlament összetétele nem tükrözi híven a választói akaratot. A rendszer torzítását fokozza az 1998-as módosítás óta fennálló, majd 2023-ban alkotmányos szinten is rögzített egyetlen országos választókerület, valamint a mandátumelosztásnál alkalmazott Hagenbach-Bischoff módszer, amely szisztematikusan a nagy pártoknak kedvez.

A magyar kisebbség reprezentációs kihívásai

A szlovákiai választásokon megjelenő hatalmas mennyiségű elveszett szavazathoz jelentősen hozzájárul a legnagyobb lélekszámú közösség, a magyar kisebbség voksainak megoszlása és a bejutási küszöb alatti eredményei. A jelenlegi ötszázalékos bejutási küszöb strukturálisan hátrányos helyzetbe hozza az etnikai alapú pártokat. Míg egy országos, nem etnikai alapon szerveződő pártnak elegendő a teljes választói bázis 5%-át megszereznie, addig egy kisebbségi párt a korlátozott potenciális szavazótábor miatt – ha a magyar kisebbséget vesszük alapul – a saját közösségén belül mintegy 70%-os támogatottságot kellene, hogy elérjen a mandátumszerzéshez ugyanabban a rendszerben.

A 2023-as parlamenti választások adatai világosan mutatják ezt az anomáliát: a Magyar Szövetség mintegy 130 000 szavazatot szerzett, ami országosan nem érte el az 5%-ot, így képviselet nélkül maradt. Ugyanakkor, ha a rendszer alkalmazná a „természetes mandátum” elvét – ahol a párt annyi mandátumot kap, ahányszor a szavazatszáma tartalmazza az egy mandátumhoz szükséges köztársasági választási számot² (ami 2023-ban kb. 16 730 volt) –, a magyar közösség, a mandátumszámítási rendszer sajátosságaitól függően, hét vagy nyolc képviselőt küldhetett volna a parlamentbe.

A roma és a ruszin kisebbség helyzete és lehetőségei

A magyarok mellett a roma és a ruszin kisebbség alkotja azt a két nagyobb közösséget, amelyek számbeli súlyuknál fogva elméletileg esélyesek lennének a teljes jogú parlamenti jelenlétre, amennyiben a választási rendszer figyelembe venné a kisebbségi pártok sajátosságait.

¹ 2020-ban a szavazatok 28,4 % nem eredményezett mandátumot.

² A köztársasági választási szám a mandátumelosztás alapjául szolgál. Leegyszerűsítve, a pártra leadott szavazatok száma elosztva a köztársasági választási számmal megadja a párt megszerzett mandátumainak számát. A köztársasági választási számot a parlamentbe jutó pártokra leadott összesített szavazatszámából számítják ki, elosztva azt 151-gyel (parlamenti mandátumok száma plusz egy).

Bár a roma közösség lélekszáma jelentős, politikai érdekérvényesítésüket eddig a szavazatok nagyfokú fragmentációja és az önálló etnikai pártok gyenge szereplése jellemezte. Nemzetközi példák (például Szerbia vagy Románia) azonban mutatják, hogy kedvezményes mandátumok vagy alacsonyabb küszöbök mellett egy roma párt is képes lehet mandátumokat, ezáltal stabil képviselmet szerezni.

A ruszin közösség szintén a három nagy kisebbség közé tartozik, amelyek számára a természetes mandátum rendszere reális esélyt kínál a törvényhozásba való bejutásra. A ruszinok saját szakmai szervezeteiken keresztül (megemlíthetjük itt elsősorban a Szlovákiai Ruszinok Kerekasztalát) már 2010-es években kidolgoztak a magyarországihoz hasonló javaslatokat a kisebbségi önkormányzatiság és képviselet rendezésére – van igény a részükről a kisebbségi részvételre a közügyekben. Hozzá kell tenni, hogy bár kevésbé ismert tény, de ruszin etnikai párt is indult a parlamenti választásokon, 2012-ben a Náš kraj nevű politikai formáció közel ötezer szavazatot szerzett, amivel az egy mandátumhoz szükséges szavazatszám több, mint egyharmadát elérték – feltételezhető, hogy a természetes mandátum intézményének bevezetése esetén ez a közösség is el tudná érni a mandátumszerzéshez szükséges szavazatszámot.

Összességében megállapítható, hogy a jelenlegi rendszerben a kisebbségi választópolgár gyakran kényszerül választani politikai identitása (etnikai párt) és szavazatának hasznosulása (esélyesebb országos párt) között, ami a közösségek politikai és társadalmi integrációját is hátráltatja. A megoldást egy olyan reform jelenthetné, amely a tényleges esélyegyenlőség jegyében elismeri a kisebbségek strukturális hátrányait és pozitív állami intézkedésekkel (például a küszöbmentes természetes mandátummal vagy a szószólói intézménnyel) biztosítja a társadalmi sokszínűség megjelenését a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsában.

2. NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A nemzetközi gyakorlat elemzése azt mutatja, hogy a kisebbségek parlamenti bevonása nem csupán technikai választójogi kérdés, hanem az állam stabilitását és demokratikus legitimitását szolgáló tudatos politikai stratégia. Az európai államok többségében a kisebbségek valamilyen formában jelen vannak a törvényhozásban. Az európai modelleket alapvetően három plusz egy kategóriába sorolhatjuk: választási küszöb módosítása, fenntartott mandátumok, területi alapú mandátumok, valamint a nemzetiségi szószóló intézménye, ami nem jelent teljes jogú tagságot a parlamentben.

Választási küszöbök módosítása

Ez a modell avatkozik be a legkevésbé a választási rendszer alapjaiba, ugyanakkor elismeri a kisebbségi pártok strukturális hátrányát, vagyis a szűkebb választói bázis létét. A

választási küszöb kétféleképpen módosítható: vagy küszöbmentesség bevezetésével vagy egy alternatív küszöb bevezetésével, ami lehet alacsonyabb országos küszöb, csak a kisebbségekre vonatkozó természetes küszöb vagy speciális regionális küszöb. A küszöbmentesség esetében fontos megjegyezni, hogy a mandátumszámítási módszerek miatt ebben az esetben is el kell érni egy „rejtett” küszöböt, ami előre, a szavazatszámok nélkül nem határozható meg pontosan, mert azt az összes szavazat vagy a parlamentbe jutott pártok szavazatszámának és a kiosztható mandátumok számának a hányadosaként határozzák meg a választási eredmények ismeretében³.

Küszöbmentességet figyelhetünk meg például Németországban vagy Lengyelországban, ahol a nemzeti kisebbségek listáira nem vonatkozik a bejutáshoz szükséges küszöb. Németországban szövetségi szinten – tekintetbe véve a nemzeti kisebbségek alacsony lélekszámát – ennek gyakorlati haszna nincs, viszont egyes esetekben tartományi szinten (Schleswig-Holstein és Brandenburg) a dán és szorb kisebbségek élnek vele rendszeresen. Lengyelországban a lengyel parlament alsóházába, a Szejmbe való jutáshoz a kisebbségi pártoknak nem kell teljesíteniük az öt százalékos küszöböt, ennek köszönhetően a német kisebbség 1991 óta egészen 2023-ig folyamatosan rendelkezett legalább egy mandátummal.

Szerbiában természetes küszöböt alkalmaznak: a kisebbségi pártnak el kell érnie az összes leadott szavazat és a kiosztható mandátumok hányadát, ami hozzávetőlegesen 0,4%-ot jelent⁴. Ezen túl a kisebbségi pártok szavazatszámát a mandátumszámítás során 35%-kal megemelik, ami lehetővé teszi, hogy például a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) bejusson és önálló frakciót alakítson.

Romániában alternatív küszöböt alkalmaznak: a kisebb közösségeknek elég az egy mandátumhoz szükséges szavazatszám mindössze 10%-át elérniük, hogy garantáltan beküldhessenek egy képviselőt (jelenleg 18 ilyen kisebbség van jelen). A nagyobb közösségek (magyarok) számára továbbá egy regionális alapú biztonsági háló működik: ha országosan nem is érik el az 5%-ot, de legalább négy megyében megszerzik a szavazatok 20%-át, részt vehetnek a mandátumelosztásban.

Magyarországon a kedvezményes mandátum egy speciális változatát alkalmazzák, amelynek alapvető feltétele az országos nemzetiségi önkormányzatok által állított nemzetiségi lista. A nemzeti listán induló jelölt akkor szerez mandátumot, hogy elérje a kedvezményes kvótát, amit úgy kapnak meg, hogy az összes országos listás szavazatot elosztják kilencvenhárommal, majd az így kapott eredményt tovább osztják négygel. Az Országgyűlésbe e módon többször is bejutott a német kisebbség képviselője.

³ Szemléltetésképpen: ha a köztársasági választási számot vesszük természetes küszöbnek, akkor Szlovákiában az elmúlt öt választáson 0,47 és 0,58% között mozgott.

⁴ Ez magasabb küszöböt eredményez, mint ha a bejutó pártokra leadott szavazatok és a kiosztható mandátumok hányadát vennék alapul

Garantált (fenntartott) mandátumok: Az alanyi jogú képviselet

Ebben a modellben a képviseletet a választási eredménytől függetlenül biztosítják, gyakran speciális választókerületekben.

Szlovéniában az alkotmány két helyet tart fenn az őshonos olasz és magyar kisebbségnek. A kisebbségi választók kettős szavazati joggal rendelkeznek: szavaznak egy általános pártlistára és a saját nemzetiségi képviselőjükre is. Horvátországban nyolc mandátum van fenntartva a kisebbségek számára. A képviselőket egyetlen, az egész országot területére kiterjedő speciális választókerületben választják meg. Koszovóban pedig a 120 fős parlamentben húsz mandátumot osztanak szét kötelezően a kisebbségek (szerbek, romák, bosnyákok stb.) között.

Mint az a fentiekből látható, a Balkánon rendkívül elterjedt a kisebbségek parlamenti jelenlétének biztosítása, ennek főleg az az oka, hogy egy etnikailag vegyes, történelmét nézve etnikai villongásoktól nem mentes régióban oldja, illetve demokratikus mederbe terelje ezeket ellentéteket.

Területi alapú képviselet és speciális státusz

Bizonyos államok nem etnikai, hanem földrajzi alapon biztosítják a kisebbségi többségű területek súlyát: Dániában a Feröer-szigeteknek és Grönlandnak 2-2 mandátumot garantálnak a parlamentben, Finnországban pedig a többségében svédek által lakott, autonómiával rendelkező Åland-szigetek rendelkezik egy állandó mandátummal a törvényhozásban.

Olaszországban speciális választási szabályok vonatkoznak a német többségű Bolzano tartományra vagy az Aosta-völgyre, amelyek megkönnyítik a nemzeti (nyelvi) kisebbségek regionális listáinak mandátumszerzését azáltal, hogy a tartományon belül elért 20%-os eredmény is feljogosít a képviseletre.

Plusz egy: a nemzetiségi szószóló

A magyarországi nemzetiségi szószóló intézménye az elismert nemzetiségek számára biztosít sajátos képviseleti formát, azon közösségek parlamenti jelenlétét biztosítva, amelyek a választások során nem érik el a teljes jogú mandátumhoz szükséges kedvezményes kvótát. Bár a szószólók a plenáris üléseken szavazati joggal nem rendelkeznek, és az olyan klasszikus ellenőrző eszközökkel sem élhetnek, mint az interpelláció vagy az azonnali kérdés, tanácskozási joggal részt vehetnek a nemzetiségeket érintő napirendi pontok megvitatásában, továbbá külön bizottságot alkotnak az Országgyűlésben, melyben rendelkeznek szavazati joggal is. Ez a modell inkább szimbolikus, viszont biztosít egyfajta konzultatív csatornát a jogalkotási folyamatban a kisebbségi érdekek irányából a többség felé.

3. A SZLOVÁKIAI ALKALMAZÁS LEHETŐSÉGEI ÉS KORLÁTAI

A szlovákiai választási rendszer jelenlegi merevsége – különösen az ötszázalékos küszöb és az alkotmányba foglalt egyetlen országos választókerület – rendszerszintű akadályt gördít a nemzeti kisebbségek parlamenti képviseltele elé. A nemzetközi gyakorlat, a választási rendszer és a szlovákiai politikai realitás metszetében három olyan modell azonosítható, amely megvalósítható lenne Szlovákiában, javítva a demokratikus reprezentációt és csökkentve az elvesztett szavazatok kirívóan magas arányát.

A természetes mandátum modellje (kisebbségi küszöbmentesség)

Ez a megoldás a szerbiai vagy lengyelországi mintát követné, és jogalkotási szempontból jelenleg a legrealisabb szakmai javaslatnak tűnik, mivel nem igényelné a választókerületi rendszer alkotmánymódosításhoz kötött átalakítását, valamint nem alakítaná át jelentősen a jelenlegi választási törvényt sem. Másik oldalról viszont egy új elem lenne a (cseh)szlovák parlamentarizmus történetében, de ez igaz a választási rendszer minden egyes, kisebbségi szempontú átalakítására is.

Ha gyakorlati megvalósítását nézzük, a regisztrált kisebbségi pártok mentesülnének az 5%-os (koalíciók esetén 7 vagy 10%-os) bejutási küszöb alól. A mandátumelosztás során az úgynevezett köztársasági választási számmal számolnának: a párt annyi mandátumot kapna, ahányszor a szavazatszáma tartalmazza ezt a számot. A köztársasági választási szám kiszámításánál ezentúl nem csak a bejutott pártok szavazatszámát vennék figyelembe, hanem a kisebbségi pártokra leadott szavazatokat is.

A küszöbmentességhez viszont szükséges egy fontos jogi korrekció is, ugyanis be kellene vezetni a kisebbségi párt definícióját a párttörvénybe (85/2005), a választási törvénybe (180/2014) és a kisebbségi jogállási törvénybe is. A kisebbségi párt egy olyan párt lenne, amely alapszabályában rögzíti, mely kisebbséget (vagy akár kisebbségeket) képviseli, és jelöltjei egy meghatározott arányban (például 80%-ban) az adott nemzetiséghez tartoznak. Ez gátat szabna a többségi pártok visszaéléseinek.

A küszöbmentesség működésének bemutatására vegyük példának a 2023-as választási eredményeket. Ha működött volna a nemzeti kisebbségek számára biztosított küszöbmentesség intézménye, az a Magyar Szövetség számára parlamenti részvételt biztosított volna. Ebben a rendszerben a köztársasági választási szám 17 323 lett volna⁵, így a Magyar Szövetség 130 183 szavazata hét, vagy akár nyolc mandátumot eredményezett volna ($130\,183 / 17\,323 = 7,55$), függetlenül attól, hogy országosan csak 4,38%-ot ért el.

⁵ Az ötszázalékos küszöböt meghaladó pártok eredményéhez hozzá kell számolni a kisebbségi pártokra leadott szavazatok számát is, ezt elosztva 151-el (parlamenti mandátumok száma + egy) kapjuk meg a feltüntetett számot). További kisebbségi pártnak vehető párt nem indult a választásokon, sem a Modri, Most-Híd, sem a MF, ODS, ZR, RK, DS törpepárt-koalíció nem számított volna annak a választási lista összetétele okán.

Nemzetiségi szószólói intézmény

Ez a modell azon kisebb közösségek számára (csehek, ukránok, németek, esetleg ruszinok) lenne megoldás, amelyek nem tudnak elegendő szavazatot mozgósítani egy teljes jogú mandátumhoz, így a parlamenten belüli jelenlétüket a szószólói státusz biztosíthatná.

A gyakorlati megvalósítása egyszerű – azon elismert kisebbségek, amelyek nem szereznek mandátumot, szószólót küldhetnének a parlamentbe. A szószólónak tanácskozási joga lenne a plenáris üléseken és a bizottságokban a kisebbségeket érintő ügyekben, de szavazati joggal nem rendelkezne. Jogosult lenne információt kérni az állami szervektől, és interpellációhoz hasonló kérdéseket intézhetne a kormány tagjaihoz nemzetiségi ügyekben.

A parlamentbe jutott szószólók külön nemzetiségi bizottságot alkothatnának, amely vétójoggal vagy kötelező véleményezési joggal bírna a nemzeti közösségek jogait (például, de nem kizárólag a nemzetiségi oktatást és kultúrát) érintő törvénytervezetknél. Egy másik lehetséges megoldás – amennyiben nem jönne létre a külön nemzetiségi bizottság – a szószólók állandó meghívottként (vagy szavazati joggal bíró tagként) részt vehetnének a parlamenti bizottságok munkájában. Ez biztosítaná, hogy a jogszabály-előkészítés szakaszában a kisebbségi szempontok ne maradjanak visszhangtalanul.

A fenti megoldások bevezetésének és alkalmazásának alapköve a kisebbségek jogállásáról szóló törvény elfogadása kell, hogy legyen, ugyanis az tudja megteremteni a szükséges jogi definíciókat és háttérrel. A gyakorlati megvalósítás további elemei a választási törvény (180/2014) és a párttörvény (85/2005) módosítása, valamint a házszabály (350/1996) átalakítása. Ezek az intézkedések együttesen orvosolnák a reprezentációs hiányt anélkül, hogy alapjaiban kellene felforgatni a szlovák államszerkezetet.

A regionális mentőöv modellje

Ez a modell a regionálisan koncentrált nagyszámú kisebbségeket – gyakorlatilag kizárólag a magyar közösséget – segítené, de elvileg bármely párt számára nyitott biztonsági hálóként funkcionálna – fontos ugyanis kiemelni, hogy ez nem a nemzetiségi kisebbség szempontjából indul ki, hanem a regionalitás, a regionálisan erős, de országosan gyengébb pártok perspektívájából nyúl a választási rendszerhez.

A gyakorlati megvalósítása következőképpen nézne ki: az a párt, amely országosan nem éri el az 5%-ot, mégis mandátumhoz juthatna, ha egy meghatározott számú megyében (például legalább a megyék egynegyedében) elérne egy meghatározott küszöböt (legalább hét, de akár tíz százalékot).

Ez a Magyar Szövetség számára Nyitra és Nagyszombat megyékben, a kereszténydemokrata KDH-nak pedig Eperjes és Zsolna megyében jelentene garanciát a parlamenti jelenlétre.

A megoldásnak van viszont egy jelentős jogi akadály. Mivel az ország 1998 óta egyetlen választókerület, amit 2023-ban az alkotmányba is belefoglaltak, a szavazatok jelenleg nem számolhatók megyei bontásban a mandátumkiosztásnál. Ennek bevezetése vagy alkotmánymódosítást (az ország egy választókerületről több választókerületre való bontását igényelné), vagy a mandátumelosztási szabályok rendkívül komplex technikai módosítását igényelné az országos kerület megtartása mellett; utóbbi esetében továbbra is fennáll az a lehetőség, hogy az ország több választókerületre való felosztása nélkül nem megvalósítható.

4. PARLAMENTI MŰKÖDÉS REFORMJA

A szlovákiai nemzeti kisebbségek parlamenti reprezentációja nem ér véget a mandátumszerzés technikai feltételeinek megteremtésével. A valódi, érdemi érdekérvényesítés – az úgynevezett szubsztantív képviselő – alapfeltétele a parlamenti működés belső szabályainak, mindenekelőtt a szlovák parlament házszabályának reformja. A jelenlegi szabályozás ugyanis olyan merev korlátokat állít, amelyek a kedvezményes úton bejutó vagy alacsony létszámú kisebbségi csoportokat a „másodrendű képviselő” státuszába kényszeríthetik.

Az alábbiakban részletesen bemutatom a parlamenti működés reformjának lehetséges irányait, figyelembe véve a házszabályi korlátokat és a nemzetközi modellek adaptációs lehetőségeit.

A frakcióalakítási küszöb reformja

A szlovák parlamenti jogrend szerint a képviselők politikai munkájának alapegysége a frakció (szlovák terminológiával élve képviselői klub). A házszabály (350/1996) 64. §-a kimondja, hogy egy frakció megalakításához legalább nyolc képviselő szükséges.

Fennáll az a probléma, hogy amennyiben a választási reform (például a kisebbségi pártok küszöbmentessége) révén egy kisebbségi párt kevesebb, mint nyolc mandátumot szerez, házszabálymódosítás nélkül nem alakíthatna frakciót. Frakció nélkül a képviselők függetlenként lennének kénytelenek dolgozni, ami drasztikusan szűkíti jogaikat: korlátozottabb felszólalási idővel rendelkeznek, nem delegálhatnak tagokat a házbizottságba, nem kapnak frakciótámogatást, és nehezebben jutnak bizottsági helyekhez.

A lehetséges megoldások egyike a lengyelországi modell: a házszabály módosításával bevezethető lenne a lengyelországi "képviselői kör"⁶ intézménye. Míg a teljes jogú frakcióhoz

⁶ koło poselskie

továbbra is nyolc fő kellene, egy szűkebb jogosítványokkal rendelkező képviselői csoportot már 3 főtől is létre lehetne hozni. Ez biztosítaná a kisebbségi képviselők számára a szervezeti kereteket és a koordinált politikai akciók lehetőségét.

A másik lehetséges megoldás a mentesség elvének bevezetése. Például a németországi Schleswig-Holstein tartományi parlamentjének gyakorlata szerint a dán kisebbség pártja (SSW) létszámtól függetlenül jogosult frakció alakítására és az ezzel járó minden jogra. Szlovákiában a nemzeti kisebbséget képviselő párt státuszához lehetne kötni ezt a különleges frakciójogot, elismerve, hogy e csoportok képviseleti legitimitása nem a puszta számukon, hanem alkotmányos jogállásukon alapul.

Parlamenti nyelvhasználat és dokumentáció

Bár a házszabály 31. §-a szerint a tanácskozás nyelve a szlovák, a nemzetközi sztenderdek és a nyelvi karta szelleme a nyelvi jogok kiterjesztését szorgalmazza. A házszabály módosításakor ezért megfontolandó a kisebbségi nyelvű felszólalás lehetővé tétele, hogy a kisebbségi képviselők és szószólók – különösen a kisebbségi napirendi pontoknál – anyanyelvükön szólalhassanak fel a plenáris ülésen, biztosítva számukra a szinkrontolmácsolást. Ezen túl a kisebbségeket érintő legfontosabb parlamenti dokumentumokat, törvénytervezeteket, határozatokat és bizottsági jegyzőkönyveket a szlovák mellett az érintett kisebbség nyelvén is elérhetővé lehetne tenni – a modern technológiák felhasználásával ennek gyakorlati akadályá és különösebben magas pénzügyi igénye nincs.

A parlamenti működés reformjának célja a deskriptív képviselet (hogy ott legyenek) átfordítása szubsztantív képviseletbe (hogy hatásuk is legyen a döntésekre). Ehhez a legfontosabb lépés a házszabály módosítása a frakcióalakítási küszöb csökkentése (vagy képviselői körök bevezetése), a szószólói intézmény kialakítása, valamint egy külön nemzetiségi bizottság felállítása révén, amelynek érdemi beleszólása van a jogalkotási folyamatba.

5. AGGÁLYOK

A szlovákiai nemzeti kisebbségek parlamenti képviseletének rendezéséről a közbeszédben eleddig kevés szó esett, viszont az eddig felmerülő ellenérvek alapján is várható ellenállás egy esetleges javaslattal szemben. A kedvezményes parlamenti képviselet ellen felmerülő leggyakoribb ellenérv a választójog egyenlőségének elve.

A választójog egyenlősége: formális vs. tényleges egyenlőség

A kisebbségi részvételt segítő mechanizmusokkal szembeni leggyakoribb és legsarkalatosabb ellenérv, hogy a kedvezményes mandátumok vagy a küszöbmentesség sérti

a választójog egyenlőségének elvét. A bírálók szerint ez a megoldás privilegizált helyzetbe hoz egy csoportot, megsértve a jelöltek egyenlő esélyeit.

A szlovák Alkotmánybíróság joggyakorlata (különösen a PL.ÚS. 98/07 és IV.ÚS 96/07 határozatok) alapján azonban ez az érvelés megdönthető. Az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az egyenlőség elve nem abszolút, hanem relatív, és nem értelmezhető mechanikusan. A választójogi egyenlőség különleges esetnek számít, ahol a feltételek azonossága nem jelentheti a választási esélyek mechanikus egyenlőségét.

Egy etnikai párt eleve súlyos strukturális hátrányból indul. Míg egy országos gyűjtőpárt számára a teljes választói bázis 5%-ának megszerzése reális cél, addig egy kisebbségi párt esetében a korlátozott potenciális szavazótábor miatt ugyanez az 5%-os küszöb a saját közösségen belül nagyságrenddel nagyobb mozgósítást és támogatottságot követel meg, ami messze elmarad az esélyegyenlőség elvétől. Ebből a szempontból a természetes mandátum vagy a kisebbségi küszöbmentesség valójában nem privilégium, hanem a korábbi strukturális hátrány kompenzálása.

A szlovák alkotmányosság egyik alapköve a politikai pluralizmus (Pl. ÚS 11/2020), amely megköveteli, hogy a Nemzeti Tanács összetétele tükrözze a választók azon preferenciáit is, amelyek kisebbségi⁷ politikai áramlatokban jelennek meg. Eszerint az államnak kötelessége lenne biztosítani, hogy a jelentős társadalmi csoportok véleménye ne vesszen el a rendszer technikai korlátai miatt.

ÖSSZEGZÉS

A fent részletezett modellek és nemzetközi párhuzamok világosan rámutatnak arra, hogy a szlovákiai nemzeti kisebbségek parlamenti participációjának intézményesítése nem csupán egy szűk csoport partikuláris igénye, hanem a szlovák demokrácia minőségének és stabilitásának alapvető feltétele. A leginkább reális és alkotmánymódosítást nem igénylő megoldást a természetes mandátum bevezetése jelentené, amely a németországi, lengyelországi vagy szerbiai mintát követve mentesítené a regisztrált kisebbségi pártokat az ötszázalékos küszöb alól, biztosítva, hogy minden olyan voks hasznosuljon, amely eléri az egy képviselő megválasztásához szükséges köztársasági választási számot. Ugyanakkor a reformfolyamat nem állhat meg a választójogi technika módosításánál, hiszen a valódi, szubsztantív képviselő elengedhetetlenül megköveteli a parlamenti házszabály korrekcióját is, különös tekintettel a frakcióalakítási küszöb csökkentésére vagy a lengyel mintájú „képviseleti körök” bevezetésére, elkerülve ezzel a kedvezményes úton bejutó képviselők független státuszba való kényszerítését és jogaik drasztikus csorbulását. Noha a javasolt változtatásokkal szemben gyakran hívják fel a választójog formális egyenlőségének elvét, a szlovák Alkotmánybíróság joggyakorlata és a nemzetközi sztenderdek egyértelművé teszik, hogy az egyenlőség relatív fogalom, és a pozitív állami intézkedések valójában a kisebbségek

⁷ Ebben az esetben nem nemzeti kisebbségről van szó, hanem bármilyen kisebbségi politikai irányzatról

strukturális hátrányait kompenzálva teremtik meg a tényleges esélyegyenlőséget a politikai versenyben. Végül soron egy átfogó kisebbségi jogállási törvénybe ágyazott képviseleti reform, kiegészítve a szósólói intézménnyel és a nemzetiségi tanácsok felállításával, nemcsak felszámolná a jelenlegi reprezentációs űrt, hanem gátat szabna a kényszerű asszimilációs folyamatoknak is, lehetővé téve, hogy a nemzeti közösségek ne „egymás ellen”, hanem „egymással” és „egymásért” működjenek közre az ország építésében.

MEGVALÓSULT
A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKARSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

PRO HUNGARICA COMMUNITATE

Námestie sv. Štefana 296/6
Szent István tér 296/6
929 01 Dunajská Streda
Dunaszerdahely

www.prohuncom.sk